

'Het bleek niet moeilijk te denken zoals de dader'

Saskia Goldschmidt

Foto Joost van den Broek

Familiechroniqueur Saskia Goldschmidt stuitte op de geschiedenis van Organon - het bedrijf waar hormonen in meer dan een opzicht een hoofdrol speelden.

NELL WESTERLAKEN

Saskia Goldschmidt: De hormoonfabriek

Cossee; 288 pagina's; € 18,90.

'Het meest interesseerde mij alles dat niet in de archieven was te vinden. Tijdens de research voor mijn vorige boek, over mijn Joodse vader en zijn familie, stuitte ik bij het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie NIOD op vier getypte velletjes in het Duits over het bedrijf Organon in Oss.

'Daar bleek voor de oorlog sprake te zijn geweest van omvangrijk seksueel misbruik van fabrieksmeisjes door een van de directeuren. Wie had die tekst geschreven? Met welk doel? Dat blijft tot nu toe volstrekt onduidelijk. Ik wilde onmiddellijk aan een roman beginnen.'

Ruim een jaar later ligt daar De Hormoonfabriek, een met kleur en vaart geschreven boek, geïnspireerd op de ontstaansgeschiedenis van het bekende farmaceutische bedrijf. Saskia Goldschmidt (1954) is nog altijd verbaasd over het tempo waarin ze haar eerste roman heeft afgeleverd. 'Toen ik eenmaal was begonnen, schreef het verhaal zichzelf.'

Het is fictie. 'Zet dat er alsjeblift nadrukkelijk bij.' In Oss zijn nog genoeg mensen die flarden kennen van de werkelijke geschiedenis.

Eerst de non-fictie: 'Ik was bij het NIOD op zoek naar het verleden van Ernst Laqueur, een Joodse wetenschapper van Duitse afkomst. Mijn vader was in de oorlog met zijn dochter getrouwd geweest, dus Laqueur hoorde min of meer bij het familieverhaal dat ik aan het schrijven was. Laqueur was mededirecteur van Organon, samen met twee Joodse broers die een vlees- en slachtbedrijf runden in Oss, en die iets wilden doen met orgaanvlees. Dat was tot die tijd onbruikbaar maar er waren hormoonpreparaten uit te destilleren.

'In die Duitse tekst werd gesuggereerd dat de hele directie van Organon, ook professor Laqueur, op de hoogte was van dat seksueel misbruik. De teneur van het stuk was ongelooflijk antisemitisch. Die ene directeur - de dader, zeg maar - kreeg twee jaar cel en is later omgekomen in Auschwitz. In de archieven bleek zijn rol onder het tapijt geschoffeld.

'De andere broer was een soort heilige. Hij bouwde het bedrijf uit tot een multinational. Ook nu nog, lang na zijn dood, wordt hij in Oss op handen gedragen. Dat gegeven - zo'n heilige en zo'n zwart schaap - dat vraagt om een roman. Ik wist snel: ik ga weg van de werkelijkheid.'

Maar dat deed ze niet dan na intensief onderzoek op uiteenlopende plaatsen zoals het Brabants Historisch Informatiecentrum, het Waldorf Astoria Hotel in New York, en het Organonarchief - waarin ze vrij mocht rondneuzen. 'Ik heb alle notulen van de raad van beheer, de correspondentie tussen de directieleden en bedrijfsblaadjes doorgeplozen. Het werd me snel duidelijk dat niet alleen het seksueel misbruik interessant was, maar ook de rest van de bedrijfsgechiedenis. Die jaren twintig waren een enerverende periode. Men had echt het idee: we zijn over een tijdje in staat alle dodelijke ziekten te genezen. Wereldwijd was er een enorme run op laboratoria. Men wist dat er hormonen in orgaanvlees zaten, maar niemand kon ze er nog uithalen. Organon was een van de eerste die hormoonpreparaten in grote hoeveelheden op de markt bracht.'

Met de vrijheid die ze zichzelf had gegund als fictieschrijfster werd het niet alleen een roman over een familiebedrijf in een roerige periode, maar ook over de frictie tussen commercie en wetenschap, over seksueel misbruik, ongebreidelde ambitie, en over macht die zo hoog reikt dat de grens tussen goed en kwaad vervaagt.

Het verhaal wordt verteld door Mordechai de Paauw, de succesvolle van twee broers. Op zijn sterfbed kijkt hij terug op zijn leven. Hij is niet de heilige die Goldschmidt kende uit de archieven. Zwart en wit bestaan niet in haar verhaal - zelfs niet in het perspectief van Joden en Duitsers. 'We hebben allemaal de behoefte om de wereld keurig te ordenen: die is goed en die is slecht. Maar meestal ligt het niet zo. Ik heb een verhaal geschreven over mensen die elk op hun eigen manier streven naar het goede,

maar die er om uiteenlopende redenen niet in slagen.'

''Het is fictie - zet dat er alsjeblieft nadrukkelijk bij',,

Terwijl ze aan het schrijven was, kwam de zaak-Dominique Strauss-Kahn naar buiten. Goldschmidt kon citaten van de gevallen IMF-topman zo uit de bladen plukken en vrijwel letterlijk in de mond leggen van haar hoofdpersoon. 'Ik herinnerde hen er subtiel aan', zegt directeur De Paauw over 'zijn' fabrieksmeisjes, 'dat ik een uitnodiging, wellicht onbewust maar onmiskenbaar, in hun blik had gelezen.'

'Die zaak was een mooi toeval. Overall werd de vraag gesteld: waarom gaat iemand die zo hoog is gestegen zo'n grens over? Wellicht heeft het ermee te maken dat je om te beginnen veel risico's moet nemen om zo ver te komen. Daardoor stap je misschien ook gemakkelijker een grens over als het gaat om je eigen plezier.'

Het ging haar verontrustend eenvoudig af om zich te verplaatsen in een ambitieuze man die weerloze vrouwen misbruikt. 'Dat was schokkend. Mijn eerste boek is ontstaan uit de behoefte taboes te doorbreken, taboes in mijn familie. Toen ik aan De Hormoonfabriek begon, vroeg ik me af wat het verst van mij afstond. Wat is voor mij echt taboe, een onbekend terrein? Ik kwam heel snel op mannen die het gevoel hebben dat ze in hun recht staan om grensoverschrijdend te handelen, omdat ze zoveel goeds brengen aan de mensheid.

'Toen ik er eenmaal in dook, bleek het helemaal niet moeilijk vanuit dat dadergedrag te denken en dat te rechtvaardigen. Interessant, dat ik daar als keurige feministische vrouw opeens heel dicht bij kon komen. Je hoeft blijkbaar maar een dun laagje af te pellen om bij het kwaad te komen.'

''Sommige citaten van Dominique Strauss-Kahn konden zo in de mond van de hoofdpersoon worden gelegd,,